

Nr 289.

Av herr Nygren m. fl., angående småföretagens kreditfrågor.

Den mindre företagsamheten har betytt mycket för näringslivets utveckling dels på grund av sin stora utbredning dels därför att många småföretag efterhand utvecklats till ledande storföretag. I flera fall har den åstadkommit en mera mångsidigt inriktad produktion, varigenom lokalt bundna arbetskraftsreserver kunnat tillvaratagas. Småföretagsamheten har följaktligen motverkat en skadlig avfolkning av eller olämplig köns- och åldersammansättning på befolkningen, vilket har stor betydelse ur ett vidare sammanhang än det rent näringspolitiska.

Under åren närmast efter det andra världskrigets slut expanderade småindustrien i hög grad, vilket belyses av socialstyrelsens sysselsättningsstatistik. Denna visar, att antalet sysselsatta från augusti 1946 till augusti 1947 i industriföretag med högst 10 arbetare ökades med 9 procent och i företag med 11—50 arbetare med en procent, medan industriföretag i andra storleksgrupper minskade sin arbetsstyrka med 2 å 4 procent. Sedermera har expansionstakten inom småföretagsamheten minskats. Orsakerna till denna avmattning är svåra att precisera, men osäkerheten inför framtiden och den allt hårdare konkurrensen såväl på utlandsmarknaden som från inhemska större företag synes ha inverkat. Vad gäller den försämrade konkurrensförmågan bör observeras den betydelse investeringarna har för att motverka den betydande orsaksfaktorn som kostnadsnivån utgör. Eftersom den höga kostnadsnivån till stor del är orsakad av arbetskostnaderna, bör investeringar som innebär rationellare produktionsmetoder vara att betrakta som samhällsnyttiga åtgärder. Den ekonomiska politikens utformning bör därför syfta till att så mycket som möjligt underlätta de produktiva investeringarna, framförallt i ett konjunkturläge som präglas av vissa avmattningstendenser. Industriens investeringar uppgick under perioden 1949—1952 till ca 9 miljarder kronor men har därefter undergått viss volymmässig nedgång. Vid en jämförelse mellan de offentliga och de privata investeringarna och dessas utveckling från 1939 till 1952 kan konstateras, att de privata investeringarnas andel av totalvolymen gått starkt tillbaka. År 1939 utgjorde sålunda de privata investeringarnas andel ca $\frac{3}{4}$, medan denna år 1952 sjunkit till knappt 60 %. De offentliga investeringarnas andel hade följaktligen under samma tid ökat med ungefär hälften. Detta betyder att produktionsresurser, som inom näringslivet kunnat användas för produktionsbefrämjande investeringar, genom statsmakternas åtgärder dirigerats till en annan sektor av samhällsmaskineriet. Att vår produktionsapparat varit i be-

hov av en investerings- och produktionsvänligare politik torde i viss mån framgå av att vår industriproduktion synes ha stagnerat. Till viss grad torde orsaken härtill vara att inflation och överfull sysselsättning i förening har en tendens att framkalla successivt sjunkande arbetsintensitet. För att motverka denna tendens erfordras omfattande och kapitalkrävande rationaliseringsåtgärder. Skall näringslivet i framtiden kunna hävda sig i konkurrensen fordras enligt vår mening en restriktivare inställning till de ofrentliga investeringarna till förmån för de privata.

När det gäller industriens vilja och möjligheter till investeringar har likviditeten stor betydelse. Den av statsmakterna genom riksbanken bedrivna kreditransoneringen utgör emellertid en hämmande faktor, som för hantverk och småindustri i stort sett innebär, att de ställs utanför möjligheterna att erhålla nödvändiga krediter. Det synes oss angeläget att kreditrestriktionerna tillämpas på sådant sätt, att nya och mindre företag i kredit hänseende icke försättes i mindre gynnsamt läge än andra företag.

Även efter ett genomförande av denna ändring i kreditrestriktionernas tillämpning skulle emellertid småindustrien i många fall ha att brottas med besvärliga kreditproblem. Av väsentlig betydelse är hur hantverk och småindustri i praktiken skall kunna tillfredsställa sitt kreditbehov. Den ordinarie lånevägen, som får anses gå över bankerna, kompletteras med viss utlåning via företagarföreningarna. Det var 1930-talets arbetslöshet som var den främsta anledningen för statsmakterna att igångsätta den verksamhet, vilken bedrivs av företagarföreningarna. Kredit- och företagarsöd i denna form har följaktligen en social prägel. Erfarenheten från 1930-talet visar också, att det under dåliga konjunkturen kan erfordras hjälp från det allmännas sida såväl för att hindra att goda företag nedlägger driften som för att befrämja nya småföretag, vilka kan ge sysselsättningsmöjligheter i gengäld för sådana som gått förlorade.

Företagarföreningarna och den verksamhet dessa bedriver får följaktligen anses vara av viss betydelse när det gäller att lindra verkningarna av en depression. Man bör dock förutsätta att en företagsfrämjande politik även under lågkonjunkturer grundas på undersökningar av marknaderna och utvecklingsmöjligheterna inom olika områden, så att den nya eller utvidgade företagsamheten har rimliga utsikter att bli på längre sikt bärkraftig utan att på obehörigt sätt undantränga annan väl organiserad produktion.

I detta sammanhang må även nämnas att statlig kreditgivning ordnats bl. a. genom industrilånefonden, manufakturförslagslånefonden och fonden för hantverks- och småindustrikredit. Dessutom har givits anslag från reservationsanslaget till arbetsmarknadens reglering.

Bortsett från att förevarande mera direkta stödåtgärder från statens sida till förmån för företagarna relativt sett är av ringa betydelse vill vi betona, att i normala lägen det väsentliga måste vara att genom den allmänna politiken skapa ett så företagsvänligt klimat att näringslivet fritt kan utvecklas. Då det gäller kreditfrågorna bör man också i största möjliga utsträckning lita till de traditionella kreditinstitutens möjligheter att tillfredsställa efter-

frågan på kredit. Därmed följer dels att krediterna blir effektivt placerade, dels att administrationskostnaderna blir låga, dels slutligen att näringslivet behåller sin frihet gentemot statsmakterna. Det synes oss följaktligen inte lämpligt, vare sig ur näringslivets eller ur samhällets synpunkt, att man för närvarande utbygger företagarföreningarnas verksamhet i någon större utsträckning.

En väsentligare åtgärd för att i dagens läge skapa möjligheter för hantverk och småindustri att erhålla tillräckliga krediter — utöver en ändring i kreditrestriktionernas tillämpning — synes oss vara att ändra banklagen i den riktningen att hantverkare och småföretagare kan erhålla s. k. förtroendekrediter. Behovet av sådana krediter har vid flera tillfällen understruktits. I ett av småföretagsutredningen år 1946 avgivet betänkande framhölls småföretagarnas behov av bundna lån och blancokrediter. En uppmjukning av de för affärsbankerna härför gällande bestämmelserna i syfte att ge bankerna större frihet vid bedömandet av kreditriskerna betecknades med hänsyn härtill som välkommen för småföretagarna. Utredningen gav också tillkänna denna sin uppfattning i en framställning till Kungl. Maj:t i december år 1945 ang. småföretagens exportfrågor, i vilken man bl. a. uttryckte den förmodan att 1945 års bankkommitté skulle komma att uppta nämnda spörsmål till behandling. Denna kommitté, som upplöstes innan mera preciserade förslag hunnit framläggas, anförde i sitt remissvar på småföretagsutredningens förslag bl. a. följande:

»Anledningen till att lånebehovet i här avsedda fall icke kan täckas hos de vanliga kreditinstitutionerna torde merendels vara att låntagaren icke kan prestera sådan säkerhet, som kreditinstituten på grund av gällande lagstiftning äro pliktiga att fordra, eller att han är i behov av gynnsammare lånevillkor — framför allt med avseende å lånets löptid — än instituten jämlikt sina bolagsordningar eller reglementen äga medgiva. Det är emellertid bankkommitténs avsikt att i sinom tid framlägga förslag till åtgärder, som undanröja de formella hindren för en sådan utvidgning av bankernas utlåningsrörelser. Därest bankerna i fall som här avses får tillfälle att bevilja s. k. blancokrediter och på längre tid bundna krediter, torde behovet av statlig kreditgivning på ifrågakvarande område bliva förhållandevis ringa.»

Från småindustriens sida har önskemål om en lagändring i ovan antydd riktning i flera sammanhang framförts. Även bankerna har visat intresse härför. För vår del finner vi starka skäl tala för en dylik ändring. Det bör dock framhållas, att denna skulle innebära ett ökat risktagande, som motiverar att viss försiktighet bör iakttagas. 1949 års banklagssakkunniga, som i sitt betänkande (SOU 1952:2) föreslagit en dylik ändring i banklagen, föreslår att bank som maximum bör tillerkännas rätt att bevilja blancokrediter till småföretagare till ett belopp motsvarande högst 1/10 av bankens eget kapital. Därutöver föreslås att ett kreditmaximum för varje enskild kredit bör fixeras till 50 000 kronor. Dessa maximum- eller säkerhetsbestämmelser synes oss vara väl avvägda. Syftet med dessa blancokrediter är att de skall kunna utgå till sådana hantverkare och småföretagare, som icke själva kan ställa kreditsäkerhet men vilka äger sådana personliga förutsätt-

ningar att driva sin rörelse, att däri kan anses ligga tillräcklig garanti för att kreditförpliktelserna skall fullgöras. Med hänsyn till att denna kreditform innebär en principiell nyhet inom svenskt bankväsen synes det oss lämpligt att regeln ges ett bestämt tillämpningsområde och, åtminstone till en början och till dess en viss erfarenhet vunnits, får omfatta endast hantverket och småindustrien, från vilka ett särskilt behov av sådan kredit vid upprepade tillfällen anmälts.

Genom denna ändring i banklagen kan småföretagarnas behov av krediter enligt vår mening tillfredsställas på ett för såväl näringslivet som samhället godtagbart sätt. För att tillfredsställa behovet av mera långfristig kredit synes det dock vidare vara nödvändigt att vissa ändringar vidtages i bankernas bolagsordningar. Vi har tagit upp denna fråga av den anledningen att ändring i bankernas bolagsordning skall fastställas av Kungl. Maj:t.

Frågan om den långfristiga upplåningen för hantverk och småindustri har ännu icke funnit sin lösning. Sedan år 1937 äger sparbankerna rätt att ur viss del av sin portfölj utlämna lån mot fast ränta, men för dessa lån skall ställas säkerhet av fastighetsinteckningar, varför denna låneform endast i undantagsfall kunnat utnyttjas av ifrågavarande låntagarkategori. Behovet av bekvämare och mera differentierade lånemöjligheter i detta avseende för småindustri och hantverk har framhållits av flera utredningar. Det har ifrågasatts att tillskapa helt nya kreditorganisationer för denna uppgift. Häremot har emellertid invänts, att det inom redan befintliga kreditinstitut borde finnas möjligheter att tillfredsställa detta kreditbehov. Bankerna har också deklarerat sitt intresse för långgivning av detta slag.

Banklagssakkunniga, som i sitt betänkande (SOU 1952: 2) tillstyrkt en utvidgning av bankernas rätt att utlämna bundna lån — genom att reglera berörda förhållande i bolagsordningarna — har med hänsyn till att detta medgivande ej bör få ha obegränsad räckvidd föreslagit vissa maximigränser för bunden utlåning, som ej får överskridas av någon bank. Dessa gränser har ansetts böra fastställas till 20 % av det egna kapitalet, vilket den 1 juli 1951 skulle ha inneburit rätt för bankerna till en total sådan utlåning på ca 220 milj. kronor. Med hänsyn till att dessa lån främst kommer att bli efterfrågade av småföretagare, anser banklagssakkunniga att en maximigräns för varje enskilt lån bör fastställas till högst 100 000 kronor. En längsta löptid å 10 år för bundet lån anses böra uppställas. Då en utökad rätt för bankerna att till småföretagare och hantverkare bevilja långfristiga lån enligt vår mening har stor betydelse när det gäller att tillfredsställa dessa kategoriers kapitalbehov, synes det oss angeläget att de av banklagssakkunniga föreslagna ändringarna i bankernas bolagsordningar kommer till stånd. Med hänsyn till det intresse som från bankernas sida visats för att möjliggöra bättre kreditförhållanden för småföretagsamheten, finnes enligt vår mening anledning att räkna med att de erforderliga ändringarna i bolagsordningarna genomföres, om den av oss föreslagna ändringen i banklagen angående blancokrediterna vinner riksdagens bifall.

Nödvändigheten av att underlätta småföretagsamhetens kreditfrågor är

enligt vår mening odiskutabel. Skall småindustri och hantverk kunna fortsätta att utvecklas, fordras att kapital för nyetablerings- och andra investeringar ställas till förfogande. Som tidigare framhållits synes det oss därvid vara angeläget att utbygga möjligheterna till kredit genom de traditionella kreditinstitutionerna. Därigenom ernås en på lång sikt sund finansiering av denna företagsform, som är av så stor betydelse för vårt land.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

1) att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

lag om ändring av 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse.

Härigenom förordnas, att 46 § lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse skall erhålla följande ändrade lydelse.

46 §.

Bankaktiebolag — — — ej erhållits; samt

4. kredit utan särskild säkerhet till ett belopp i varje särskilt fall av högst 50 000 kronor och sammanlagt högst en tiondel av bankbolagets eget kapital lämnas idkare av hantverk eller småindustri.

I fråga om — — — ikläder sig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1954.

2) att riksdagen måtte uttala, att kreditrestriktionerna, så länge desamma består, enligt dess mening bör tillämpas på ett sådant sätt, att nya och mindre företag i kredithänseende icke försattes i mindre gynnsamt läge än andra företag.

Stockholm den 27 januari 1954.

Erik Nygren.

Eric Nilsson

Nils Agerberg.

i Svalöv.

Rolf Eliasson.

Jöns Nilsson

Carl Östlund.

i Bästekille.

Sven Svensson

Gust. Nilsson

Henrik Munktell.

i Krokstorp.

i Göingegården.